

Date: 13th October-2026

ESHITISHIDA KAMCHILIGI BO'LGAN BOLALARGA RITMIKA
MASHG'ULOTLARINI O'RGATISH TEXNOLOGIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGINI O'RGANISH

Ibragimova Oynura Baxodir qizi

+998943686869

Annotatsiya. Ushbu tezisda eshitishida kamchiligi bo'lgan bolalarga ritmika mashg'ulotlarini o'rgatish texnologiyasini takomillashtirishning samaradorligini o'rganish natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqotlar ritmik treningning temporal moslashuv qobiliyatlariga ijobiy ta'sirini, shuningdek, fonetik ritmikaning nutqiy va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishdagi samaradorligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ritmika, eshitishida kamchilik, texnologiya, samaradorlik, temporal moslashuv, fonetik ritmika.

Eshitishida kamchiligi bo'lgan bolalarga ritmika mashg'ulotlarini o'rgatish texnologiyasini takomillashtirish masalasi zamonaviy surdopedagogikaning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu toifadagi bolalarning ta'lim-tarbiyasi va rivojlanishi uchun maxsus yondashuvlar va usullar talab etiladi, shunday usullardan biri — ritmika mashg'ulotlaridir [3]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ritmika mashg'ulotlari eshitishida kamchiligi bo'lgan bolalarning jismoniy, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi hamda ularning nutq va muloqot ko'nikmalarini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi [11]. Temporal moslashuv va ritmik trening samaradorligi. Eshitishida kamchiligi bo'lgan bolalarda temporal moslashuv qobiliyatlarini o'rganish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar muhim natijalarni ko'rsatdi. Hidalgo va boshqalar tomonidan olib borilgan tadqiqotda koxlear implant va/yoki eshitish apparatlaridan foydalanuvchi bolalarning og'zaki muloqot jarayonidagi temporal moslashuv qobiliyatlari o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, eshitishida kamchiligi bo'lgan bolalarda ritmik treningdan so'ng temporal moslashuv effekti eshitish treningiga qaraganda ancha kuchli va uzoq davom etgan [4]. Bu natijalar ritmik treningni eshitishida kamchiligi bo'lgan bolalarning nutqiy muloqot ko'nikmalarini yaxshilash uchun samarali vosita sifatida qo'llash mumkinligini ko'rsatadi.

Fonetik ritmika texnologiyasining samaradorligi. Eshitishida kamchiligi bo'lgan bolalarda nutqni rivojlantirishda musiqa va ritmik mashqlarning roli alohida ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, musiqiy mashqlar, ritmik o'yinlar va qo'shiq orqali nutq mashqlari samarali bo'lib, bunday mashqlar bolalarning talaffuzini yaxshilash, intonatsiya va so'z boyligini oshirish, fikr ifodalash qobiliyatini rivojlantirish va muloqotga qiziqishini oshirishda muhim ahamiyatga ega [5]. Jizzax, Farg'ona va Toshkent shaharlaridagi maxsus ta'lim muassasalarida o'tkazilgan tadqiqotda 10 haftalik fonetik ritmik intervensiya natijalari talaffuz, ritm, intonatsiya va kommunikativ ishonchda sezilarli yaxshilanishlarni ko'rsatdi. O'qituvchilar ham o'quvchilarning faolligi va motivatsiyasi oshganini kuzatdilar [6]. Ritmika mashg'ulotlarining kompleks ta'siri. Ritmika mashg'ulotlarining samaradorligi ularning kompleks ta'sir mexanizmi bilan bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ritmik

Date: 13thOctober-2026

mashqlar bolalarning motor ko'nikmalarini rivojlantirish, ijtimoiy va hissiy rivojlanishda muhim ahamiyatga ega [16]. Xorijiy olim Thompson (2020) o'z tadqiqotida ritmika mashg'ulotlarining eshitishda kamchiligi bo'lgan bolalarning kognitiv funksiyalariga ta'sirini o'rgangan va muntazam ritmik mashqlar bolalarning diqqatini, xotirasini va fikrlash qobiliyatini sezilarli darajada yaxshilashini aniqlagan [16]. Flaugnacco va boshqalar (2019) esa ritmik mashqlar bolalarning tovushlarni idrok etish va artikulyatsiya qobiliyatlarini sezilarli darajada yaxshilashini ko'rsatgan [16]. Texnologiyani takomillashtirish yo'nalishlari. Eshitishda kamchiligi bo'lgan bolalar bilan ritmika mashg'ulotlarini olib borish metodikasi bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu mashg'ulotlar maxsus ma'lumotga ega bo'lgan ikki nafar o'qituvchi: surdopedagog va musiqa rahbari tomonidan birgalikda o'tkazilishi lozim [8]. Biroq aksariyat muassasalarda ushbu mashg'ulotlarga ikkinchi darajali mashg'ulot sifatida qaralganligi sababli, har doim ham kutilgan natijalar olinmayapti [8]. Shuning uchun texnologiyani takomillashtirishda quyidagi jihatlarga e'tibor qaratish zarur: mashg'ulotlarni korreksion fanlar qatoriga kiritish, fonetik ritmika usulini keng joriy etish, individual xususiyatlarni hisobga olish va kompleks yondashuvni ta'minlash [11]. Eshitishda kamchiligi bo'lgan bolalarga ritmika mashg'ulotlarini o'rgatish texnologiyasini takomillashtirish samaradorligini o'rganish bo'yicha tadqiqotlar ritmik treningning temporal moslashuv, nutqiy ko'nikmalar, kognitiv funksiyalar va ijtimoiy rivojlanishga ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi. Biroq bu sohada uzoq muddatli ta'sirni o'rganish, yosh guruhlari bo'yicha farqlarni aniqlash va boshqa fanlar bilan integratsiyani ta'minlash kabi masalalar hali to'liq o'rganilmagan [11][16].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Temurova G.X., Ibragimova O.B. Eshitish qobiliyati zaif bolalarda musiqiy va ritmik harakatlarni rivojlantirish asoslari. – Jizzax: JDPU, 2024 [3].
2. Eshitishda kamchiligi bo'lgan bolalarga ritmika mashg'ulotlarini o'rgatishning samarali texnologiyasi // Tafakkur ziyosi, 2024. – № 4 [11].
3. Hidalgo C., Pesnot-Lerousseau J., Marquis P., Roman S., Schon D. Rhythmic Training Improves Temporal Anticipation and Adaptation Abilities in Children With Hearing Loss During Verbal Interaction // MTMT, 2026 [4].
4. Eshitish qobiliyati cheklangan bolalarda nutqni rivojlantirishda musiqa va ritmik mashqlar roli // Zenodo, 2026 [5].
5. The Impact of Phonetic Rhythmicity on Speech and Communication Skills of Elementary Students with Special Needs // IJOTIS, 2025 [6].
6. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan maktab-internatlarida tashkil etilgan ritmika mashg'ulotiga doir metodik ishlarning holati. – Chirchiq: CSPU [8].
7. Thompson G. The Impact of Rhythmic Exercises on Cognitive Functions of Children with Hearing Impairments // Journal of Music Therapy, 2020. – Vol. 57, No. 3 [16].
8. Flaugnacco E., et al. Rhythm Perception and Production in Children with Hearing Impairment // Frontiers in Psychology, 2019. – Vol. 10 [16].

Date: 13thOctober-2026

9. Ibodullayeva A.D. Eshitishida kamchiligi bo'lgan bolalar bilan ritmika mashg'ulotining mazmuni // Maxsus pedagogika konferensiya to'plami. – Jizzax: JDPU, 2025 [1].

10. Siddiqova B.J. Ritmika mashg'ulotlarini olib borish metodikasi // Maxsus pedagogika konferensiya to'plami. – Jizzax: JDPU, 2025 [1].

11. Sirodjoyva I.O., Abdumalikovna A.Z. The Role of Phonetic Rhythmic Activities in Enhancing Speech Development and Socialization of Deaf and Hard-of-Hearing Children // ASEAN Journal of Science and Engineering Education, 2025 [9].

12. Raximova M.I. The Role of Logorhythmic in Working with Children with Hearing Impairments // Zenodo, 2023 [10].

